

N

u știi dacă e adevărat - îmi place să-mi închipui mai degrabă contrariul - că artiștii - fie ei scriitori, pictori sau actori, umblă prin lume cu un carnețel ascuns în mîncă și cu privirea ațintită asupra noastră, a muritorilor de rînd, urmărindu-ne reacțiile, studiindu-ne comportamentul, spre a se servi apoi de "materia primă" astfel acumulată, fiecare pe cît îl ține talentul. Reciproca, însă, e cu siguranță adevărată: pe ei, ochiul de bondar al mulțimii îi pîndește cu toate fațetele sale, îi caută lacom, cîteodată chiar îi colorează potrivit propriei sale dorințe de a-i vedea.

Felul cum suportă această "pîndă" depinde de firea artistului respectiv: unii se lasă în voia ei, sporindu-și poate - dar cu ce preț! - popularitatea, alții o acceptă resemnați, ca pe o servitute a meseriei, și se antrenează să-i facă față, cîțiva, puțini, i se sustrag cu încăpăținare, dintr-o nevoie de discreție pentru care sînt de multe ori pedepsiți printr-o mimată indiferență. Oricum, fie că pierd fie că sînt în cîștig, senzația că se află în vitrină modifică ceva în ființa lor lăuntrică. Irina Petrescu nu pare să se înscrie în nici una din aceste categorii. Dacă n-ai cunoaște-o, ai putea s-o iei drept, să zicem, medic pediatru, arhitect, profesoară - într- atît "stilul" ei, de o desăvîrșită naturalitate, contrazice clauza de mai sus. De altfel, în jurul ei aerul nu e încărcat de acea tensiune care avertizează de obicei că ai de-a face cu o vedetă. Poate că felul acesta de a fi - simplu fără familiaritate, rafinat fără ostentație - este un dar de la Dumnezeu, poate că i-a fost inculcat în prima copilărie, ca temelie a "civilizației interioare". Datorită lui, însă, se simte la largul ei oriunde s-ar afla printre oameni - pe stradă, în autobuz, la o recepție diplomatică sau la Alimentara din colț. Vine firesc în împinarea oricui, dar nu se așază niciodată în centrul unui grup; vorbește puțin, dar dacă i se pare că subiectul merită, se angajează în discuție cu ferocitate adolescentină; cînd realizează că a fost (iarăși) prea servoasă, se retrage topindu-se într-un surfs, ca pisica din Alice în țara minunilor.

Pe scenă, o recunoști și n-o recunoști. Ceva nevăzut, care ține locul clasicilor coturni, îi dă statură. O aură de noblete conferă pondere și semnificație gestului, atitudinii, cuvîntului rostit. Un joc transparent, pur, ca o ideogramă. Nu seamănă cu nimeni, totuși izbutește să nu se singularizeze; comunicarea cu partenerii decurge fără bruiaje sau distorsiuni.

□ Dacă există un "cod genetic" al actorului român - temperament histrionic, comediant de geniu, tragedian din instinct, pasional, vulcanic, versatil - aș zice că sînteți un mutant. Sau greșesc?

■ Numai de la un punct încolo... Fiecare actor e altfel, unic în felul său. Adevărat că nu sînt un actor de intuiție... și-mi pare foarte rău. E un minus... o neputință, pe care, din... șmecherie, să zicem, am convertit-o în trăsătură specifică. Maestrul Șahighian, profesorul meu din institut - omul căruia, după părinții mei, îi datorez totul - a sesizat la mine absența temperamentalului histrionic și mi-a dezvoltat spiritul analitic. El m-a educat să nu mă arăt, m-a învățat să mă mișc între a dezvălui și a ascunde. Abordarea mea e cerebrală, logică, numai pe calea asta ajung la emoție. Nu mă bizui pe inspirație, pe "stare", ci caut mai întîi de toate să înțeleg: ideea textului și a regizorului. Mă consider un fel de "funicular" între vîrfurile muntelui - sensul piesei - și poala pîrtiei de schi - publicul; nu mă iau nici drept vîrfurile muntelui, nici drept un pom în pădurea de la poalele lui. Convingerea mea e că actorul e un instrumentist de orchestră, și nu un compozitor sau un dirijor; ca atare, el trebuie să asimileze partitura și s-o interpreteze, dacă e în stare, chiar cu virtuozitate. După ce am priceput, respect în totalitate autoritatea regizorului, ca să mă pot dezvolta în armonie cu concepția lui despre spectacol. Jocul partenerilor mă preocupă tot atît de mult ca și propriul meu rol. Îmi place enorm să ascult. Asta am învățat-o de la Clody Bertola și de la Ileana Prădescu.

Stăm de vorbă în camera în care-și făcea lecțiile pe cînd era școlăriță. "Ați fost premiantă?" o întreb, deși n-am îndoieli în privința răspunsului, ca s-o fac să uite că nu prea mai vede rostul încă unui interviu, pe lîngă atîtea altele cîte a dat. Rîde: "Mi-e rușine să recunosc că da. Și-mi plăcea foarte mult matematica, mai ales geometria. Cu toate că am făcut școala

aceea săracă, de zece ani, fără Blaga, fără Arghezi, cu Eminescu reprezentat prin Împărat și proletar, am avut parte de profesoare extraordinare." În rafturile înșesate pînă-n tavan, cărțile adunate în adolescență, în studenție și în anii de maturitate par să se rînduiească de la sine, precum cercurile vîrștelor în secțiunea unui trunchi de copac. Poate că, dacă aș avea răgazul să găsesc cifrul acestor vecinătăți aparent înfîplătoare, aș pătrunde taina combinației de rece și fierbinte care dă produsul echilibrat numit Irina Petrescu. Răspunde la întrebări și politicos, și cu franchețe, dar deplasează sistematic atenția dinapre propria ei persoană către o tratare mai abstractă și mai generală. Abia dacă-și recunoaște o "slăbiciune" pentru rolul din *Leonce și Lena*, așa cum ți-ai recunoaște o nostalgie după vacanțele copilăriei.

■ Niciodată n-am făcut dintr-un rol un personaj cu care să mă identific în planul existenței. Sînt roluri care au fost importante pentru mine fiindcă făceau parte din spectacole importante și fiindcă mi-au dat prilejul să lucrez cu marii regizori - Liviu Ciulei, Lucian Pintilie, Radu Penciulescu, Esrig (în școală), dintre cei plecați, iar dintre cei rămași acasă, Valeriu Molescu, Cătălina Buzoianu...

□ ...extraordinarul personaj din *Dimineața pierdută*, Margot, a cărui viață scenică, de la vîrsta pubertății și pînă pe patul morții, a fost o demonstrație de subtilitate și profunzime.

■ Aici e integral meritul Cătălinei. Mie, rolul, pe secvențe, nu mi-a pus probleme dificile; ea este cea care a știut să alcătuiască din aceste flash-uri un arc voltaic. Cu timpul, m-am deprins să judec rolurile mai puțin prin prisma strălucirii scenice pe care o fagăduiesc, cît în funcție de măsura în care mă stimulează să mă depășesc. Am reușit să dobîndesc o imagine destul de clară - cred, sper - asupra a ceea ce pot și a ceea ce nu. Nu întîmplător la clasă mi s-a dat să lucrez Racine... și tragedie antică. În tragediile shakespeareene cred însă că nu mi-aș găsi locul; în comediile lui, în schimb, da. Sînt o fanatică a operei lui Caragiale, dar știu că "bunel lui dame" nu-mi sînt accesibile. Eugen Ionescu, poate mai degrabă... Și așa mai departe. Din păcate, am pierdut ora întîlnirii cu Ibsen și cu Cehov, mi-ar fi fost de mare folos. După destule roluri de adolescență întîrziată (...), adevărata mea maturizare s-a produs cu Uși închise de Sartre, apoi un examen foarte greu cu Beckett - O, ce zile frumoase, amîndouă lucrate cu Mihai Măniuțiu. Descoperirea cea mai recentă este Molière, care mi se și potrivește și e și foarte pe gustul meu; Célîmène din Mizantropul în regia lui Valeriu Molescu cred că este exact genul de rol la care structura mea mentală răspunde corect, în relația dintre implicarea afectivă și controlul rațional "liftul" funcționînd în ambele sensuri. Nu știu concret ce-mi rezervă următoarele stagluni, dar, după postmodernismul dur, va veni cîrînd timpul ca teatrul să se întoarcă la umanismul suculent.

□ Dacă lăsăm deoparte filmul, aproape întreaga dumneavoastră carieră este legată de Teatrul "Bulandra". V-ați simțit dintotdeauna bine aici?

■ E iubirea mea pe viață. E casa mea. Am debutat aici, în Noaptea e un sfetnic bun de Mirodan, în regia lui Radu Penciulescu; m-am dus după el la Teatrul Mic, unde era director. Dar așa destinului m-a adus înapoi, așa cum i-a adus, pe rînd, pe toți cei care încercaseră să plece - Victor Rebengiuc, Rodica Tapalagă, Petre Gheorghiu... Apar la un moment dat cine știe unde proiecte ofertante, roluri pe care le-ai dorit, dar "Bulandra" nu e un teatru de care să te poți despărți, după ce ai gustat din atmosfera de alci. E cel mai închegat colectiv din țară, cu o biografie a lui, format de doamna Bulandra și de Liviu Ciulei, compus din valori sensibil egale, cu o educație foarte bună și adîncă a civilizației în relație și în muncă, învățat să despice firul pînă la ultima nuanță. La noi n-au fost divorțuri artistice, scandaluri, mari nefericiri... Nu ne urîm între noi, nu ne disprețuim, nu ne invidiem. Ne-au legat și greutățile vremurilor pe care a trebuit să le trecem împreună. Nu conta cine vislește, vislea pe rînd fiecare. Iar în ființa noastră toate marile momente de artă și-au lăsat amprenta: un palimpsest. Spectacolele lui Crin Teodorescu - Harfa de iarbă, Victimele datoriei -, pe care nu pot să le uit; arsura "Mare lui Diavol" Pintilie - D-ale carnavalului, Revizorul... După plecarea lui Liviu Ciulei (Furtuna - aproape ca un testament), și-au pus "semnătura" Cătălina Buzoianu, Tocilescu, Valeriu Molescu, Măniuțiu. Cu toate că am fost nevoiți să jucăm

 noaptea e un sfetnic bun

© "cu ușile închise"

și texte mai puțin valoroase, nu ne putem plinge de lunga perioadă de întuneric din care am fi ieșit, zice-se, doar datorită revoluției; tot noi, și tot atunci, am făcut Răceala de Sorescu, Anchetă asupra unui tânăr care nu a făcut nimic de Dohotaru -, o piesă care nu și-a epuizat încă resursele, pentru că e adevărată, nu e o invenție la comandă...

□ Fiindcă a venit vorba de resurse - să nu ne mărginim la timpul trecut. Cum stă azi Teatrul "Bulandra" la acest capitol? De ce vocea lui nu se face auzită?

■ Credeți? Nu numai că are toate resursele pe care le-a avut, dar are în plus și șansele împospătării în trepte cu actori tineri, care vor deveni repere importante ale scenei românești. E marea șansă pe care ne-am pregătit-o cu grijă. Preluarea se poate face, așadar, din mers, nu printr-o ruptură între vechea generație și cea nouă. Pe rînd, Ciulei, Besoiu, Caramitru s-au ocupat de împospătarea periodică, măcar cu cîte un post-două. Anul 1990 a fost un an de anestezie, de hibernare. Cred că era normal să se împlină așa. Ceea ce s-a petrecut a fost prea important ca doar să ne fi priment la repezeală veșmintele. Încă n-am încolțit. Dacă nu era "explozia" de vitalitate artistică produsă de Andrei Șerban la Teatrul Național, pentru care mă simt parțial personal îndatorat și recunoscătoare, poate că încă am fi tînjit. La noi a ieșit, de curînd, Merlin. Și Borchert, Afară în fața ușii. Urmează Liviu Ciulei, tinerii, pe care i-am năucit cu mitologia noastră, vor avea în sfîrșit ocazia să simtă pe propria piele ce înseamnă să lucrezi strîns, cu metodă și cu ritm, cu Marele Idol Secret. Mă bucur pentru ei. De felul meu nu sînt o optimișcă, dar cred că teatrul își va reintra foarte curînd în funcția sa de parte civilă componentă a societății românești. De acum încolo e o chestiune de talent, de pricepere - și de noroc - pentru a trece de la gloria în condițiile care au fost către o nouă etapă de glorie, în condițiile care sînt. Oricît de mare ar fi libertatea spirituală, nu trebuie uitat însă cît de greu va fi din punct de vedere practic, economic. Dar nu cred că e cazul ca noi să virăm către "bulevard". Aici e veritabila piatră de încercare: triplarea

prețurilor. Nu așa-zisa "criză a publicului".

□ Refrenul la modă: "Cine (mai) are nevoie de teatru?"

■ Nu numai că e o prostie, e și ceva foarte dăunător. Iresponsabil. Pagini întregi de ziar în care te-miri-cine se îngrijorează de soarta teatrului și se lamentează că sălile sînt pe jumătate goale. Mie mi se pare important că sînt pe jumătate pline. Simt o nevoie arzătoare - cred că din tot ce am spus azi e singurul lucru despre care merită într-adevăr să vorbim - de a combate această panică artificială creată. Ea ține de aceeași dorință de senzațional ieftin care determină unele reviste să-l înfățișeze pe actorii chipurile "așa cum sînt", cu aspectele lor cele mai dezagreabile, ori să caute noduri în papură oricărui lucru ieșit din comun, în care strălucirea și greul poate că nu s-au echilibrat încă...

□ Credeți că lucrurile dezagreabile nu trebuie spuse? E posibil, e de dorit ca în viață să domnească relații de salon?

■ Nu cred că ne amenință această primejdie; oricum, ar fi de preferat variantei contrare. Sînt observații de "meserie", pe care e normal să le discuți între "meseriași"; după ce văd un spectacol - și văd multe, sînt un foarte bun spectator -, dacă am sentimentul că observațiile mele merită să fie comunicate, le comunic. Publicului, însă, anumite lucruri trebuie să-i rămîină necunoscute, cel puțin în faza actuală. Tocmai fiindcă avem una din cele mai sensibile audiențe din lume; dar el, publicul, trebuie ocrotit, menajat, îngrijit, ajutat să se întoarcă cu fața în direcția mersului, să-și clarifice starea de spirit, să-și cîștige și să-și merite libertatea interioară. În acest sens apreciez drept o binefacere a revoluției importantele turnee ale teatrului francez și englez. "Printemps de la Liberté" a fost evenimentul nr. 1 al Bucureștiului, vreme de cîteva luni; nu sîntem atît de mulți oameni de teatru ca sălile să fi fost tot timpul pline de "specialiști" - erau studenți, "civil", fericiți ca de un dar ceresc. Anul acesta, în februarie, Teatrul Național din Londra a avut la noi săli pline pe vreme de viscol, și nimeni nu pleca la pauză de teama că va pierde ultimul troleibuz. Actorii englezi erau uimiți și încîntați... Acum e un moment delicat; simțim nevoia să ne înnoim și nu știm cum.

 credincios și de încercat, el ne va fi alături. În fundul sufletului său, publicul îi iubește pe actori și le acordă credit. Trebuie să fim atenți pe ce cheltuim acest credit.

□ În ce fel îi iubește - cu deferență, sau mai degrabă ca pe ceva "al său"? Cum percepe artistul locul pe care i-l acordă societatea românească?

■ *Mai degrabă ca pe ceva al său. Posesiv. Temperamental. În vremea "de tristă amintire", am fost foarte marginalizați de oficialitate. Dacă la nivelurile medii "de îndrumare" mai exista o anumită deferență, "sus", în schimb, "la cel mai înalt nivel", se afișa un clar dispreț și chiar o intenție de anulare. Locul care ni se acorda în societate se numea "prestator servicii culturale". Dacă te ciocneai direct de zid, sigur că sufereai, măcar din orgoliu. Izbuteai să eludezi această condiție când munceai intens și cu folos. Publicul nu s-a lăsat contaminat de această aroganță și ne-a "ținut partea" cu un fel de afecțiune protectoare. Contribuia la asta și condiția noastră materială, aș zice modestă, echivalentă celei a unui inginer sau profesor sau maestru de sector. Raportul e cu totul altul decât în Occident, unde "starul" e aureolat de un standing ce-l plasează într-o lume inaccesibilă. Nu știi cât e de bine sau de rău. Totuși, mi se pare că în sentimentele omului de pe stradă intră și o anumită nevoie de a idealiza și că ar prefera ca în jurul artistului să plutească un halo de discreție bunăstare îmbrăcată într-o undă de mister. În ce mă privește, nu m-am simțit niciodată umilită sau privită cu o curiozitate jenantă sfînd, de pildă, la o banală coadă. O dată chiar mi s-a întîmplat ceva minunat: aveam nevoie pentru un dar de niște bomboane și fursecuri arătos ambalate; cum așa ceva nu exista decât la cofetăria "București", m-am resemnat să îndur o coadă ce avea să mă coste vreo două ore bune. Tocmai îmi scosesem din geantă o carte cînd, de undeva din față de tot, a venit lîngă mine o doamnă care mi-a spus în șoaptă că nu e grăbită, că timpul meu e mult mai prețios și că mă roagă să primesc locul ei. Trecînd peste fîstîceala mea, m-a dus cu forța în față, m-a "acreditat" la vecini și s-a retras fără să-mi spună măcar cum o cheamă. Am avut sentimentul că am primit cadou un coș cu flori de ziua mea de naștere. Dacă mă gîndesc bine însă, poate că generosul gest al acelei doamne izvorîse dintr-o nevoie subconștientă de a nu mă vedea într-o postură ce m-ar fi diminuat; venind, seara, la teatru, ar fi vrut să mă afle pe un fel de pedestal, ca să se poată simți ea însăși în templu; era forma ei de a mi-l restitui.*

De regulă, cu cît oamenii sînt mai inteligenți și mai sensibili, cu atît suportă mai greu urîtul, sordidul existenței cotidiene; grația cu care actrița izbutește să treacă peste asemenea momente ține de aceeași binecuvîntată armonie interioară. Dacă viața n-a plasat-o în condiții de seră, i-a dat în schimb, drept pavăză, umor și o înțeleaptă detașare.

■ *Se zice că două sînt metehnele românului; "suferă de corent și se jignește ușor". Eu de "corent" sufăr foarte tare, dar nu "mă jignesc". Viața e și așa destul de stresantă și de dură, iar mie nu-mi place starea de conflict; prefer să cedez și să se aștearnă calmul. N-am ambiții, nu doresc să dovedesc nimic, iar dacă la nivelul fondului nu cedez, asta mă privește numai pe mine. Grosolănia nu există în sine, ci e rezultatul unei relații. Dacă avansezi celuiilalt respectul tău, fie și numai pentru faptul că e om, vei primi același răspuns. Eu sînt dintotdeauna predispusă la acest avans față de oricine, bărbat, femeie, copil, nu aștept "reverența-salut". Am verificat asta de nenumărate ori, inclusiv cu țigănușii mei din cartier; se poartă nu numai foarte cumsecade, ci și cu un umor "reverențios".*

În orele cît am fost împreună n-am auzit din gura ei o vorbă rea împotriva cuiva, nici măcar o înțepătură, așa, în treacăt, la adresa vreunui coleg de breaslă, cum e uzanța în lumea teatrului. Bineînțeles că vede ceea ce e rău - privirea ei e primejdios de ascuțită - dar de ce să sporim cantitatea de rău din lume, atîta vreme cît nu dregem nimic? Dacă vor fi încercînd-o și pe ea fireștile, omeneștile ispite, nu știm, căci funcționează impecabil autocontrolul devenit a doua natură. Cu siguranță că a crescut într-o familie într-adevăr "absolut minunată", cum spune, trecînd repede peste asta, cu vocea ușor voalată.

Dacă ar fi mulți astfel de oameni printre noi, ar fi mai lesne de trăit.

I.P.

